

استفاده از کنتورهای کارتی بجای کنتورهای الکترومکانیک و مزایای آنها نسبت به نوع قدیمی

محمد صادق رحیمی

شرکت کنترول سازی، ایران

شرکت برق منطقه‌ای اصفهان

خلاصه مقاله :

در چهار چوب موضوعات تعیین شده جهت کنفرانس (قسمت ج - بند ۴) و در جهت بازنگری و اصلاح سیستم خدمات و جذب مشترکین و راههای تسهیل و ارائه خدمات مربوطه ، این مقاله نگاهی دارد به کنتورهای کارتی که استفاده از آنها در کشورهای پیشرفته رایج می‌باشد .

با توجه به اینکه درآمد شرکتهای برق منطقه‌ای از طریق فروش برق به مشترکین خود بوده و پیوسته درجهت وصول مطالبات خود از محل فروش برق با مشکلاتی روبرو بوده‌اند و از طرف دیگر ارسال صورتحساب‌های علی‌الحساب برای مشترکین در موارد بسیاری ایجاد اشکال نموده است استفاده از کنتورهای کارتی هم می‌تواند مشکلات برقهای منطقه‌ای را در جهت وصول مطالبات حل نماید و سیستم پیش فروش کردن را جایگزین نسیه فروشی کند و هم می‌تواند مشترکین را در جهت تنظیم اقتصاد خانواده و از طریق خرید کارت‌های اعتباری و استفاده از آنها در طول زمان مناسب باری نمایند .

کنتور در حقیقت نماینده برق‌های منطقه‌ای خرد هر مشترک می‌باشد . در اصل میزان درآمد برق‌های منطقه‌ای از طریق همین کشور می‌باشد . یکی از همکاران در یکی از مقاله‌های سمینار سال قبل بی‌توجهی یا کم توجهی به مسائل مشترکین را به سوختن نان در تنور و غیرقابل استفاده شدن آن تشییه نموده و اشاره فرموده بودند که برای تهیه نان بیش از سیزده مرحله بایستی طی شود که مراحل نهائی آن گذاشتن خمیر در تنور و مراقبت از تنور و برداشتن بموضع نان می‌باشد . تولید ، انتقال و توزیع انرژی الکتریکی نیز همه به تامین برق مشترکین منتهی می‌شود . در این مرحله است که بایستی دقیق شود این برق با کیفیت خوب به مشترکین برسد ، بهای برق نیز بدستی محاسبه شود و در نهایت هزینه برق مصرفی به موقع از مشترکین دریافت شود و چنانچه کنترل و مراقبتها لازم در این مرحله مبذول نگردد و ثمره تمام برنامه ریزیها و سرمایه گذاریها خرد و کلان در تولید ، انتقال و توزیع به باد خواهد رفت .

(وضعیت فعلی قرائت کنتور و دریافت هزینه‌ها از مشترکین)

از زمانی که قرار شد مقدار برق مصرفی مشترکین از طریق کنتورها مشخص شود تا به امروز از کشورهای نوع الکترو مکانیکی استفاده شده است . جهت قرائت میزان مصرف از افرادی بنام کنتورخوان که زمانی در استخدام شرکت‌های برق منطقه‌ای بوده‌اند استفاده می‌شد که در حال حاضر این افراد بصورت پیمانی در طول سال اقدام به قرائت کنتورهای مشترکین می‌نمایند . آمار و ارقام جمع‌آوری شده توسط این افراد از طریق بخش‌ها و نواحی مربوطه به کامپیوتر داده می‌شود . کامپیوتر پس از محاسبه میزان هزینه‌ها اقدام به صدور صورتحساب‌های مربوطه نموده و در طول سال چهار دوره صورتحساب توزیع می‌شود که دو دوره آن با توجه به قرائت کنتورها و دو دوره بصورت علی‌الحساب می‌باشد .

این کار وقتی برای یک شرک در نظر گرفته شود ساده و کم هزینه بنظر میرسد ، منتهی با در نظر گرفتن

کل تعداد مشترکین در یک شرکت و در نهایت در کل کشور هزینه و انرژی زیادی را می طلبد .

آمار تعداد کل مشترکین شرکت برق منطقه‌ای اصفهان در پایان ۱۳۶۹ بشرح جدول نیل میباشد .

جمع	بیش از ۵ آمپر		سایده	کششی	نمود	خانگی	دفتر
	بیش از ۵ آمپر	بیش از ۵ آمپر					شهری - روستائی
۱۱۴۷۰۱	۸۳۱	۳۴۴	۱۰۱۲۳۵	۲۱۰	۳۱	۱۹۹۱۳	۸۱۰۸۱
			۱۲۲۸۹	۷۸	۱۷۲	۱۲۴۰	۱۰۸۷۹
۸۴۴۲۱	۱۰۱	۲۸۹	۴۹۷۸۹	۹۴	۱	۷۰۱۸	۹۲۱۴۴
			۱۴۲۷۲	۱۸۳	۴۴۱	۱۷۹۸	۱۱۸۴۱
۱۴۲۰۲۲	۴۵۴	۴۸	۱۳۹۸۷۴	۳۰۷	-	۱۵۴۹۸	۱۳۷۷۱
			۲۱۴۹۹	۷۰	۴۲	۳۱۷۲	۱۷۴۹۸
۱۹۴۱۴۰	۹۲	۱۸۹۴	۱۹۸۰۴	۳۹۳	-	۱۴۲۱۷	۹۲۸۲۳
			۸۸۲۴۴	۳۹۳	۴۸۷	۹۷۸۸	۷۶۴۳۸
۹۲۴۴۴	۴۷۷	۴۲۸	۸۹۱۸۸	۳۱۳	-	۱۰۱۸۴	۳۸۸۸۹
			۳۲۷۱۱	۱۴۲	۹	۳۰۴۴	۲۹۵۰۴
۱۶۹۳۹۸	۱۰۵	۴۰۸	۱۰۸۹۰	۴۲۳	-	۱۲۷۹۰	۹۸۱۹۷
			۹۲	-	۹۳	-	روستائی
۴۴۴۰۱	۱۲	۱۱۰	۱۷۳۵۷	۱۸۵	۱	۲۸۵۸	۱۴۲۱۳
			۴۷۱۱۱	۴۲۱	۳۹	۲۰۴۴	۲۵۴۹۷
۳۲۰۹۷	۳۴	۲۰۹	۱۸۱۷۴	۱۵۰	-	۳۴۸۴	۱۴۸۴۲
			۱۴۹۰۴	۱۲۴	۴	۱۱۹۸	۱۳۳۲۸
۳۴۷۸۸	۱۰۷	۴۲۲	۱۰۱۸۱	۴۰	-	۱۴۱۸	۸۵۰۷
			۲۴۲۵۱	۱۰۳	۱	۱۵۸۴	۲۲۸۱۲
۵۰۱۰۵	۴۸	۲۴۹	۲۹۹۲۷	۱۹۲	-	۸۷۴۴	۲۲۹۴۹
			۱۹۸۲۱	۷۰	۸۹	۱۷۹۰	۱۷۹۸۲
			۴۴۱۴۹۸	۲۰۳۰	۳۳	۱۰۸۹۷	۵۸۴۹۳۸
			۴۰۱۹۰	۱۹۳۸	۲۱۰۴	۲۸۴۳۷	۲۲۱۷۰۲
							روستائی
							جمع
							بیش از ۵ آمپر
۹۲۰۹۴۱	۱۸۸۵	-	۹۱۹۳۸۹	۳۲۱۳	۳۷۴۳	۱۳۳۷۴۱	۷۷۴۴۸۱
							کل

در ضمن درصدی از این بدھکاران ، حتی تا تاریخ تعیین شده در قبضها اقدام به پرداخت بدھی خود نمی‌نمایند و شرکت مجبور است اخطارهای تکراری برای آنها بفرستد و باز اگر به اخطارها توجهی ننمودند اقدام به قطع برق آنها کند که خود این کار مستلزم وقت و انرژی می‌باشد و همیشه درگیریهای را هم ایجاد نموده که جز بطالت وقت برای شرکت برق منطقه‌ای سودی نداشته است .

معرفی کنتورهای کارتی :

در اوایل قرن بیستم اولین کنتور سکه‌ای توسط یک کارخانه انگلیسی بنام موردنی فیکر به بازار عرضه شد . این نوع کنتور که اصطلاحاً "کنتور سکه‌ای نامیده می‌شود به دلایل متعددی مورد استفاده قرار می‌گرفت که از جمله این دلایل میتوان به نامساعد بودن محل برای کنتور خوانی در زمانهای مورد نظر و ارائه صورتحساب به مشترک و پرداخت بهای برق از طرف مشترک به شرکتهای برق منطقه‌ای و یا ^{القصد} مثلاً "برای راحت‌کردن کار مأمورین برق و یا کمک به تنظیم خانواده برای مشتری اشاره کرد . البته همین کنتورها مشکلاتی را بوجود آورده‌اند از جمله یک هدف برای دزدان خانگی شدن و از طرف دیگر جمع‌آوری پولهای جمع شده در کنتورهای یک منطقه و حمل آنها به محل مورد نظر نیز با اشکالاتی همراه شد .

پس از مدتی مصرف‌کنندگان کنتور سکه‌ای به تولید کنندگان فشار آورده‌اند که جایگزینی مناسبتر برای این کنتور تولید نمایند . کنتور جدید لازم بود مهمترین مسئله برقهای منطقه‌ای یعنی جمع‌آوری بهای برق مصرفی از مشترکین را با بهترین و سریعترین راه حل ممکن امکان پذیر نماید به نحوی که امطاک‌ها به حد اقل برسد . متعاقب آن بسیاری از تولیدکنندگان اروپائی شروع به طراحی و تولید کنتورهای جدیدی نمودند که با عنایون کنتورهای کارتی ، کنتور پیش‌پرداختی ، کنتور بودجه‌ای ، کنتور اعتباری و یا کنتور کلیدی مشهور گردیدند .

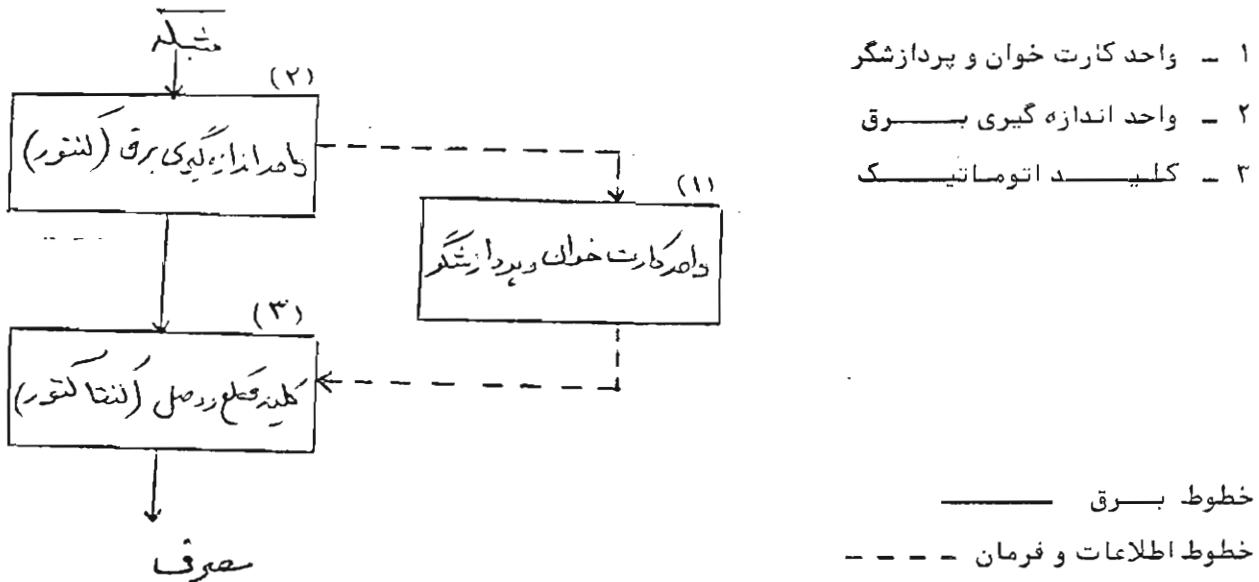
این نوع کنتور وسیله‌ایست جهت ارائه مقدار انرژی الکتریکی به مصرف کننده که وجه آن قبلاً "توسط وی پرداخت شده است با این وسیله میتوان پیش‌فروش نمودن برق را که میتواند برای شرکتهای برق منطقه‌ای بسیار سودآور باشد ، ممکن کرد .

در سیستم تبادل هزینه‌ها بکمک کنتور کارتی چنانچه مشترک در زمان معقول نسبت به پرداخت بهای برق اقدام نکند برق مصرفی از طریق کنتاکتور تعییه شده در داخل کنتور قطع خواهد شد و این موضوع چون برای مشترک مطلوب نمی‌باشد لذا به موقع اقدام به پرداخت خواهد کرد .

این نوع کنتور به شکلی طراحی شده که فقط با قراردادن کارت مخصوص و مبادله اطلاعات بین این کارت و کنتور امکان استفاده از برق شیکه را به مشترک میدهد .

اصول کلی ساختمان کنتور کارتی :

این کنتور از سه بخش عمده زیر تشکیل شده است که بلوک دیاگرام آن در شکل (۱) ملاحظه می‌شود :

از اوایل دهه ۱۹۸۰ مطالعاتی برای جایگزینی مکانیسم اخذ سکه با یک مکانیسم الکترونیکی به نام واحد کارت خوان و پردازشگر (۱) صورت گرفت و تلاش شد از چیپ‌های پردازشگر (میکرو کنترولر) برای طراحی این مکانیسم استفاده گردد . تحقیقات انجام شده منجر به طراحی این سیستم گردید و از سال ۱۹۸۳ کنتورهای کارتی جایگزین کنتورهای سکه‌ای شد . بعلت وجود پردازشگر ، این کنتورها با نیازهای مدرن مدیریت با رناظابق کامل داشت و می‌توانست دارای قابلیتهای چند تعریفه و ساعت فرمان تعریف شود . در مدل‌های اولیه کنتور کارتی واحد اندازه گیری (۲) از نوع کنتورهای معمولی الکترومکانیکی دارای موتور و دیسک گردن بود . این نوع کنتورهای برق که در سال ۱۸۸۹ توسط فراری طراحی شد تاکنون در بیشتر کشورها منجمله ایران با همان مکانیسم اولیه تولید می‌شوند .

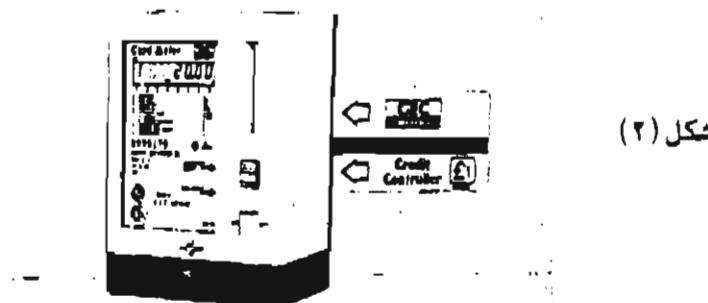
برای کاربرد کنتور الکترومکانیکی در کنتور کارتی لازم بود در داخل آنها یک بورد کوچک پالس ساز تعییه شود که چرخش دیسک را به تعداد معینی پالس خروجی تبدیل نماید .

کنتورهای کارتی اولیه که در آنها واحد اندازه گیری برق (۲) از نوع کنتور الکترومکانیکی پالسی بود دارای ابعاد بزرگی می‌شد لذا از سال ۱۹۸۳ مطالعات و تحقیقاتی برای تبدیل واحد اندازه گیری برق (۲) از نوع الکترو مکانیکی به نوع تمام الکترونیک در کشورهای صنعتی بویژه انگلستان و سوئیس صورت گرفت این تحقیقات سه سال طول کشید و از سال ۱۹۸۶ کنتورهای الکترونیکی در انگلستان شروع به تولید آغاز شد . طراحی و تولید کنتور الکترونیکی که تحولی در صنعت کنتورسازی بود کمک موثری برای انبوه گردید . کنتورهای کارتی نمود و از سال ۱۹۸۶ تولید کنتورهای کوچک رایج گردید و در حال حاضر کوچکتر شدن ابعاد کنتورهای کارتی نمود و از سال ۱۹۸۶ تولید کنتورهای کوچک رایج گردید و در حال حاضر بخش مهمی از ظرفیت تولیدی کارخانجات معتبر انگلستان مثل GEC ، SANGAMO را تشکیل میدهند . در کشور انگلستان که مصرف کننده عمده کنتورهای کارتی است ، این نوع کنتورها فقط از نوع تکفاز کلاس ، ۲ با دقت ($\pm 2\%$) بوده و برای مصارف خانگی و محله‌ای کسب قابل مصرف می‌باشد و برای مصارف سنگین صنعتی و کشاورزی و عمومی از کنتورهای کارتی استفاده نشده و کماکان کنتورهای معمولی پادقت کلاس ۱ ($\pm 1\%$) بکار می‌رود ..

کنتورهای کارتی در دو نوع تولید میشوند که تفاوت اصلی آنها در نوع کارت میباشد .

۱ - ۲ : کنتور کارتی با کارت مغناطیسی

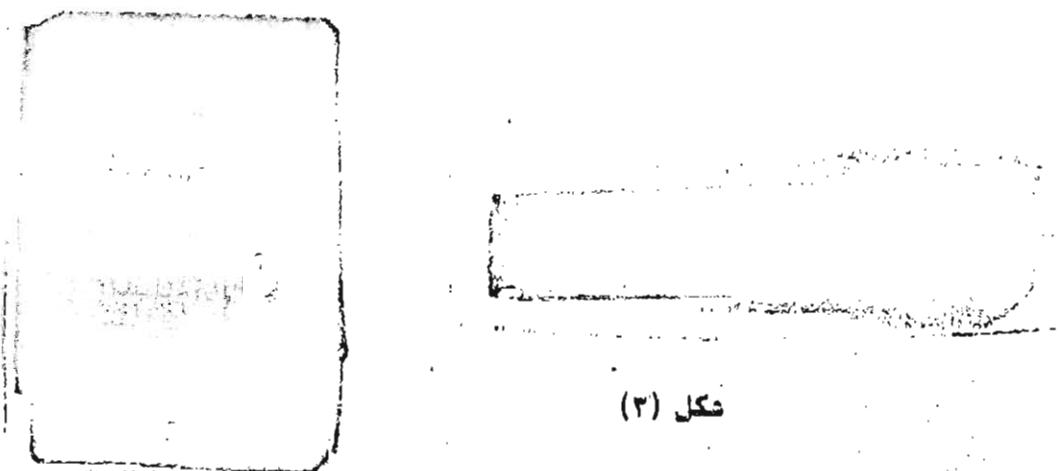
کارت این کنتور از جنس کاغذ است که روی آن یک نوار باریک مغناطیسی ایجاد شده است . در روی نوار مغناطیسی اطلاعات باینری معادل مبلغ معین مثلاً " ۵۰۰ " ریال ثبت شده است . مشترک میتواند این کارت‌ها را از برق منطقه‌ای یا نماینده‌های آن در نقاط مختلف شهر خریداری نموده و در موقع نیاز بکار ببرد . چون هیچ نوع اطلاعات دیگری در روی کارت وجود ندارد لذا میتوان از این کارت برای هر کنتور کارتی نصب شده‌ای برای یکبار استفاده کرد . با قراردادن کارت مغناطیسی در داخل شیار تعبیه شده روی کنتور کارتی شکل (۲) اطلاعات آن خوانده شده و همزمان کارت پانچ شده و اطلاعات موجود در آن توسط هد پاک‌کن حذف میگردد تا مجدداً قابل استفاده نباشد . این کارت‌ها فقط میتوانند اطلاعات را از برق منطقه‌ای به کنتور مشترک انتقال دهند . بنابراین در این حالت یک ارتباط یک طرفه بین برق منطقه‌ای و کنتور مشترک برقرار میگردد .

۲ - ۲ : کنتور کارتی با کارت (کلید) حافظه دار

کارت‌های این نوع کنتورها دارای یک مدار چاپی حاوی یک آی‌سی حافظه EEPROM به ظرفیت یک کیلو بایت است که میتوان اطلاعات را در آن نوشت یا خواند و اطلاعات موجود در این نوع حافظه‌ها با قطع برق پاک نمیشود .

با قرار دادن این کارت که دارای تعدادی نقاط اتحال الکتریکی است در داخل محل پیش بینی شده در کنتور کارتی اطلاعات مربوطه به مبلغ اعتبار (مثل " ۵۰۰۰ ریال) یا نرخ های تعرفه و شماره سریال کنتور مشترک که در روی آن ثبت شده است به کنتور انتقال داده می شود . هر کارت فقط برای کنتور مشترک ویژه ای که شماره سریال یکسان دارد قابل استفاده است و بر خلاف کارت مغناطیسی نمی توان آن را برای کنتور های مختلف بکار برد پس از قرار دادن کارت در کنتور کارتی شکل (۳) در هر لحظه آخرین اطلاعات مربوط به مصرف تعرفه های مختلف و نیز کل مصرف برق در حافظه کارت نوشته می شود و وقتی مشترک کارت خود را برای اخذ اعتبار جدید به برق منطقه ای منتقل می کند ، این اطلاعات که قبل " توسط کنتور خوان جمع آوری می گردید ، اکنون از طریق کارت به برق منطقه ای انتقال داده می شود در این حالت یک ارتباط دو طرفه برای انتقال اطلاعات بین برق منطقه ای و کنتور مشترک برقرار می گردد .

ساختمان داخلی دو نوع کنتور کارتی خیلی شبیه بهم است ولی به دلیل کامل بودن سیستم کنتور کارتی با کارت حافظه دار ویژگی های ساختمانی آنرا در بخش زیر مطالعه می کنیم .

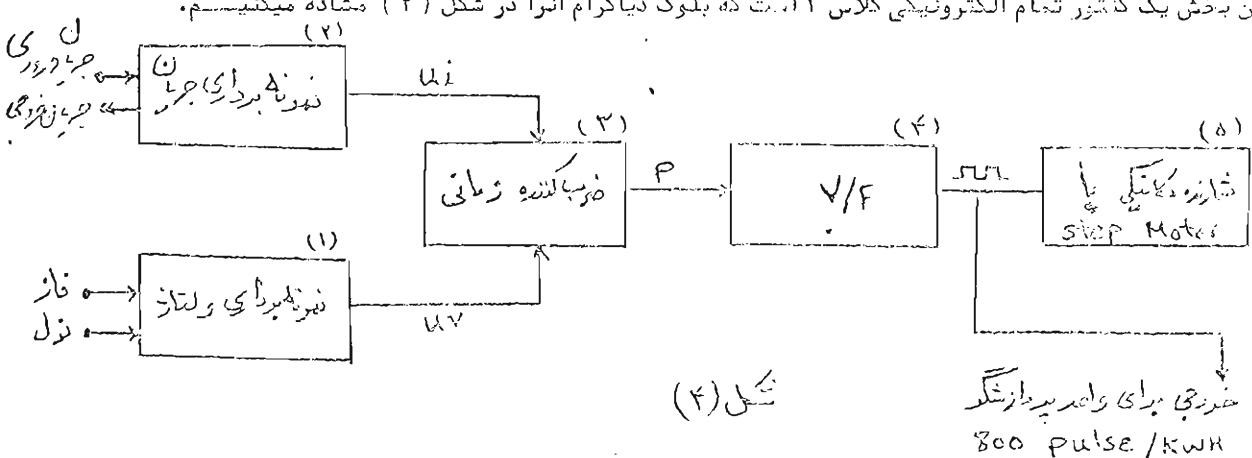
۳ - ساختمان داخلی کنتور کارتی (با کارت حافظه دار)

این کنتور در ابعاد کوچک $127 \times 87 \times 180$ میلی متر وزن $1/47$ کیلوگرم ساخته شده و بلوك دیاگرام آن مشابه شکل (۱) است .

طرایحی کارت حافظه دار این کنتور با دقت زیادی هم ورث گرفته و در آن رعایت حداقل ایمنی برای نگهداری اطلاعاتی که باید بابجا شود و جلوگیری از تقلیب صورت گرفته است و برای امکان استفاده طولانی و سکر از این کارتها، اتمالات آن دارای بخشی از طلا است که قابلیت اعتماد را بالا برده و اتصال کابل را امکان پذیر میکند، سه بخش عمدۀ این نوع کنتور به شرح زیر هستند:

۱ - ۳ : واحد اندازه گیری پرقد

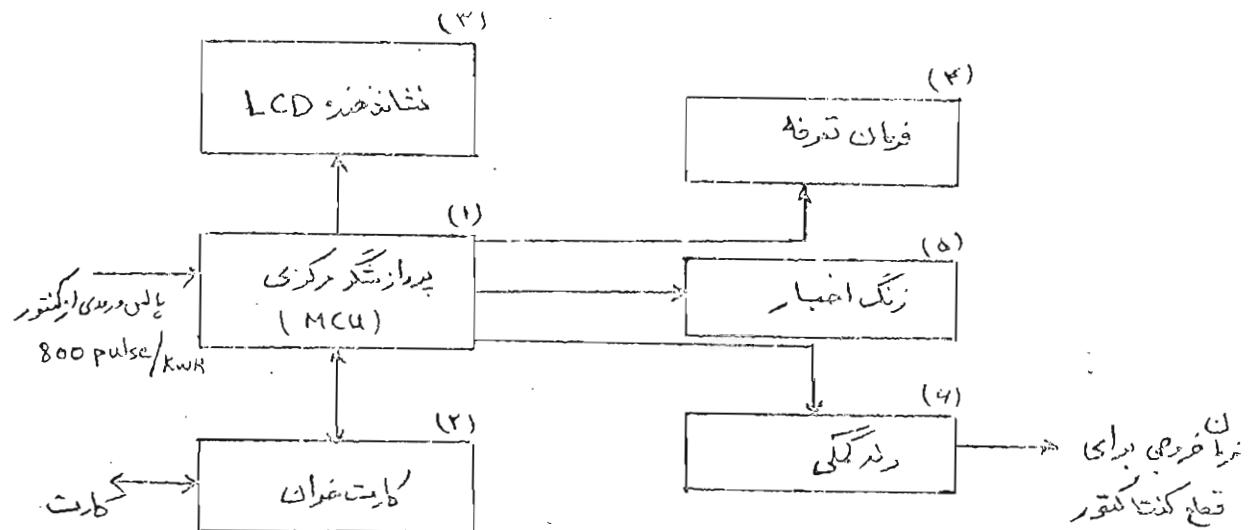
این بخش یک کنتور تمام الکترونیکی کلاس ۱ است که بلوک دیاگرام آنرا در شکل (۴) مشاهده میکنیم.

در این کنتور الکترونیک ابتدا نسونه برداری ولتاژ شبکه (۱) و جریان مصوّبی (۲) هم ورث گرفته و در خروجی طبقه خوب کننده (۳) ولتاژی مناسب با توان $P=V_{T} \cdot COSPhi$ در هر لحظه به خواهیم داشت. در طبقه (۴) ولتاژ حوره نظر به پالس، باعثی را فرکانس مناسب با ولتاژ یوریدی، تبدیل میگردد. پالس خروجی که مناسب با توان مصرفی است، بیتواند توسط یک شمارنده مکانیکی-سیم پل مجهز به موتور پلهای (۵) شمارش شده و آخرین مصرف کل را در شمارنده مکانیکی نمایش دهد. علاوه بر آن پالس خروجی به واحد پردازشگر منتقل میشود.

۲ - ۳ : واحد پردازشگر

این واحد یک سیستم هوشمند میکرو کنترولی با حافظه است که بلوک دیاگرام آنرا در شکل (۵) میتوان دید.

شکل (۵)

پالس ورودی از کنتور الکترونیک توسط واحد پردازشگر شمارش شده و با توجه به برنامه‌ای که در حافظه میکروکنترولر نوشته شده است و "ساعت حقیقی" (RTC) موجود در این واحد، متناسبات لازم برای تحریفهای مختلف انجام شده و فرم انسای خروجی مناسب صادر میشود در این واحد یک باطری لیتیوم برای حفظ ساعت و تقویم در موقع قطع برق تعبیه شده است. این بلوک دیاگرام شامل واحدهای زیر است:

- ۱ - پردازشگر مرکزی و حافظه (میکرو کنترولر) .
- ۲ - کارت خوان که به عنوان واحد ورودی / خروجی برای خواندن اطلاعات کارت حافظه دار و نوشتن اطلاعات در آن بکار میرود .
- ۳ - نمایشگر LCD- یک خروجی است که میتواند اطلاعات مختلف (صرف تحریفها ، نوع تحریفها ، ساعت شروع و خاتمه هر تحریف ، ساعت و تاریخ ، مبلغ اعتبار باقیمانده مشترک) را به نمایش درآورد .
- ۴ - فرمان تحریر - یک خروجی است برای کنترل شمارنده در تحریف مکانیکی .
- ۵ - زنگ اخبار - برای اعلام خبر به مشترک در مواقعی که اعتبار کارت حافظه دار نزدیک به اتمام است و بمدت ۳۰ ثانیه به صدا در می آید .

۶ - رله کمکی - یک خروجی است که برای صدور فرمان قطع کنترلر اصلی که در مسیر برق مصرفی قرار دارد، استفاده میشود .

۳ - ۳ : کلید اتوماتیک

این کنترلر برای قطع مصرف برق مشترک در موقعی که اعتبار تمام شده است بکار میرود . ظرفیت آن ۸۵ آمپر بوده و میتواند ۱۰۰۰۰ بار عمل قطع و وصل را انجام دهد .

۴ - مقایسه دو نوع کنترلر کارتی

کنترلر کارتی با کارت حافظه دار به دلیل دو طریقه بودن انتقال اطلاعات و دارا بودن شماره سریال مشترک برای هر کارت از مزایای بیشتری برخوردار است . پیچیده بودن ساختمان کارتهای حافظه دار امکان تقلیل را بصراتب دشوارتر نماید ولی در عوض قیمت تمام شده برای کارتها و کنترلر کارتی و تاسیسات کارت خوان در برقهای منطقه‌ای گرانتر میباشد . وزیریت کنترلر کارتی با کارت مغناطیسی در مکانیسم ماده تر آن و ارزان بودن کارتهای مغناطیسی و نیز عدم احتیاج به دستگاههای کارت خوان در برقهای منطقه‌ای است .

۵ - نتیجه گیری

برآ توجه به مزایای زیادی که کنترلرهای کارتی برای شرکتهای برق منطقه‌ای دارد مانند هذف هزینه‌های کنترلر خوانی و صدور صورت حساب و همچنین پیش فروش کردن برق و نیز با توجه به معایب گران بودن این نوع کنترلرهای جدید و عدم شناخت از عکس العمل و روحیه مصرف کنندگان در ارتباط با این سیستم بویژه در موقع قطع برق مصرفی توسط کنترلر در موارد اضطراری و نیاز به تعویض کنترلرهای پس از هدتی

.... قطع و وصل (۱۰۰۰۰ بار) و تعویض باطری در هر ۳ تا ۵ سال امکان استفاده از این سیستم را برای مصارف تکفار خانگی و محله‌ای کسب می‌تواند مورد مطالعه قرار گیرد . برای اجراء این سیستم در کوتاه مدت و برای تسريع در اجراء این پروژه بهتر است کنتورهای تکفار الکتروموکانیکی موجود را مجهز به بورد پالس ساز نمود و فقط اقدام به طراحی و ساخت قسمت مجزای پردازشگر و کنتاکتور در یک محفظه کوچک نمود . برای برنامه ریزیهای بلند مدت جهت اجراء این سیستم بهتر است به طراحی و ساخت کنتور کارتی از نوع تمام الکترونیکی اقدام نمود که حجم کمتری داشته و اقتصادی‌تر می‌باشد ولی نیاز به زمان طراحی و ساخت طولانی‌تری برای بخش‌های سخت افزاری و نرم افزاری و قالبها و فیکسچرهای مربوطه خواهد بود . اجراء در دو روش کوتاه مدت و بلند مدت برای این سیستم می‌تواند بصورت موازی شروع شوند و با یکدیگر مغایرتی ندارند و حالت دوم تکامل حالت اول خواهد بود و اقدام به اجراء هردو روش در کارخانه کنتور سازی ایران امکان پذیر بوده و هم اکنون طراحی بورد پالس ساز به پایان رسیده و نیز طراحی کنتور الکترونیکی تکفار در دست اجراء می‌باشد .